

Жалпы глоссарий

Агломерация — қала орталығы мен оған іргелес елді мекендердің бірігуінен құралған ірі қоныстану аймағы (мысалы, Алматы агломерациясы).

Агроклиматтық аудан — ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіруге қолайлы климаттық жағдайы бар аумақ.

Агроөнеркәсіп кешені (АӨК) — ауыл шаруашылығы мен оған қызмет көрсететін салалардың жиынтығы.

Аласа таулар — биіктігі 500–1500 м аралығындағы тау жоталары (мысалы, Сарыарқа, Мұғалжар).

Арал теңізі — Қазақстан мен Өзбекстан аумағында орналасқан тұзды көл, соңғы ғасырда тартылып бара жатқан ірі су айдыны.

Атырау (дельта) — өзеннің теңізге құяр жерінде пайда болатын тармақтарға бөлінген аймақ (мысалы, Сырдария атырауы).

Әкімшілік-аумақтық бірлік — ел аумағының басқару және шаруашылық ұйымдастырылуы бойынша бөлінуі (облыс, аудан, қала).

Бетпақдала — орталық Қазақстандағы шөл аймағы, климаты құрғақ, жазы ыстық, жауын-шашын аз түседі.

Биік таулар — биіктігі 1500 метрден асатын таулар (мысалы, Тянь-Шань, Алтай, Жоңғар Алатауы).

Биосфералық қорық — табиғи экожүйені сақтайтын халықаралық деңгейдегі қорғалатын аумақ (мысалы, Қорғалжын, Алтын-Емел).

Бойлық — Гринвич меридианына қатысты шығыс пен батыс бағыттағы географиялық координата.

Географиялық координаталар — ендік пен бойлық арқылы жер бетіндегі нүктенің орнын анықтайтын жүйе.

Географиялық орны — аумақтың жер шарындағы орналасуы (материк, ендік, бойлық, көршілері).

Геологиялық құрылым — жер қыртысының құрамы мен құрылысы (мысалы, Сарыарқа қалқаны, Каспий маңы ойпаты).

Гидросфера — жер бетіндегі барлық су қабығы (өзен, көл, мұздық, теңіз, жер асты сулары).

Дала зонасы — орманды және шөл арасындағы табиғи белдеу, негізінен шөптесін өсімдіктер басым.

Деградация — табиғи орта сапасының нашарлауы, мысалы, топырақтың құнарсыздануы.

Демографиялық өсім — халық санының табиғи немесе көші-қон арқылы көбеюі.

Егіншілік — ауыл шаруашылығының өсімдік өсірумен айналысатын саласы.

Ендік — экваторға қатысты солтүстік пен оңтүстік бағыттағы географиялық координата.

Ертіс өзені — Қазақстанның ең суы мол және ұзын өзендерінің бірі (ұзындығы 4248 км, оның 1700 км Қазақстанда).

Жайылым — мал жаюға арналған табиғи шөпті жерлер.

Жер бедері — жер бетінің сыртқы пішіндері (тау, жазық, ойпат).

Жер қойнауы — жердің беткі қабатынан төмен орналасқан бөлігі, пайдалы қазбалар шоғырланған аймақ.

Жер ресурстары — ауыл шаруашылығы мен өндіріс үшін пайдаланылатын жер қоры.

Зайсан көлі — шығыс Қазақстандағы ірі көл, Ертіс алабында орналасқан.

Индустрия — өнеркәсіп салаларының жиынтығы, елдің экономикалық дамуының негізі.

Инфрақұрылым — халық пен өндірістің өмір сүруін қамтамасыз ететін жүйелер (жол, көлік, байланыс, энергетика).

Каспий теңізі — әлемдегі ең үлкен тұйық су айдыны, Қазақстанның батысында орналасқан.

Кен орындары — пайдалы қазбалар шоғырланған аймақтар (мысалы, Қарағанды – көмір, Жезқазған – мыс, Өскемен – қорғасын).

Климаты — ауа температурасы, жауын-шашын, жел бағыты сияқты көпжылдық орташа ауа райы жағдайлары.

Көл — суға толған табиғи ойыс.

Маңғыстау түбегі — Каспий теңізінің шығыс жағалауындағы табиғи түбек, мұнай мен газға бай.

Мұздық — биік тауларда немесе полярлық аймақтарда жиналған және баяу қозғалатын мұз массасы.

Негізгі өзен жүйелері — Ертіс, Есіл, Тобыл, Сырдария, Іле, Шу, Жайық.

Ойпат — жер бетінің төмен орналасқан бөлігі (мысалы, Тұран ойпаты).

Орманды дала — Қазақстанның солтүстігіндегі табиғи зона, орман және дала өсімдіктері қатар өседі.

Пайдалы қазбалар — табиғи минералдық ресурстар (мұнай, көмір, мыс, алтын, уран және т.б.).

Платформа — жер қыртысының тұрақты бөлігі (мысалы, Тұран және Шығыс Еуропа платформалары).

Ресурстық әлеует — табиғи және экономикалық мүмкіндіктердің жиынтығы.

Сарыарқа — орталық Қазақстандағы аласа таулы өңір, ежелгі қатпарлы құрылым.

Семей полигоны — бұрынғы ядролық сынақ аймағы, қазір экологиялық апат аймағы.

Су ресурстары — елдің өзен, көл, мұздық және жер асты суларының жиынтығы.

Табиғи аймақ — климат, өсімдік, топырақ, жануарлар дүниесімен ерекшеленетін географиялық аумақ.

Табиғи қорықтар — табиғи ортаны қорғау мақсатында ұйымдастырылған ерекше аймақтар (мысалы, Наурызым, Барсакелмес).

Тұран ойпаты — Қазақстанның оңтүстік-батысындағы кең жазық аймақ, құрғақ континенттік климат тән.

Теңіз деңгейінен биіктік — жердің биіктігін анықтауға арналған өлшем бірлігі.

Флора және фауна — өсімдіктер мен жануарлар дүниесі.

Шөл — ылғалы аз, өсімдік сирек өсетін табиғи аймақ (мысалы, Қызылқұм, Мойынқұм).

Шарын шатқалы — Алматы облысында орналасқан, табиғи геологиялық ескерткіш.

Экономикалық аудан — шаруашылық құрылымы мен табиғи ресурстары ортақ аумақ (мысалы, Орталық Қазақстан экономикалық ауданы).

Экологиялық апат аймағы — табиғи тепе-теңдік бұзылған аймақ (мысалы, Арал өңірі).